

Att bli en skolelev

En diskursanalytisk studie om meningsskapande av barn i behov av särskilt stöd i elevhälsan

Universitetsadjunkt Catarina Grahm

Högskolan Kristianstad

Studiens syfte

Syftet med studien är att finna vilket meningsskapande som görs kring företeelsen barn i behov av särskilt stöd, i en social praktik såsom elevhälsoteam. Inte att finna det sanna, utan att fokusera på de utsagor som gör sanningsanspråk och i vilka sammanhang de ingår. Vidare fokuseras på att synliggöra vilka diskurser som råder i elevhälsoteam och finna de maktförhållanden som föreligger.

Således var inte syftet att finna en generell ”sanning” som gäller för alla elevhälsoteam. Utan resultatet vill utmana till diskussioner om vilket meningsskapande som görs kring barn i behov av särskilt stöd!

Det har betydelse hur vi talar om barn/elever, och när vi blir medvetna om vad vi säger, det är då vi kan förändra det.

Föreliggande studie har en diskursanalytisk ansats och studien är gjord i ett elevhälsoteam.

Språket, hur man talar om en företeelse, i denna studie *barn i behov av särskilt stöd*, är centralt i diskursanalysen.

Diskurs är benämning på en viss typ av praktik som konstruerar "sanningar" som tas förgivna genom det som sägs om företeelsen.

Studien ramar in av Foucaults teorier med fokus på diskurs, makt, normalitet, avvikelse och styrning.

Tillvägagångssätt

- Fokusgrupp: i form av gruppdiskussioner utifrån ett förutbestämt ämne.
- Stimulusmaterial: fiktiva ärenden som trigger.

Analysprocessen

Inom diskursanalys är intresset att finna mönster i det naturliga samtalet. Detta görs i flera steg, från detaljnivå till fördjupad analys.

I det första steget finns de kategorier som blev synliga i samtalen.

De analytiska redskap som studien vilar på är:

- individ, grupp och organisationsnivå
- kategoriskt och relationellt perspektiv
- Teori – Foucault teorier

Individ, grupp och organisation

- Individnivå: barnet/eleven i fokus med dess förmågor och individuella begränsningar
- Gruppnivå: lärmiljöer
- Organisationsnivå: kommun och verksamhet

Hur kan vi förstå specialpedagogik?

Specialpedagogiken är ett tvärvetenskapligt kunskapsområde och teorin kommer från olika discipliner, såsom psykologi, sociologi och medicin.

De specialpedagogiska perspektiven bottnar i hur forskningen söker förklaringar till barns/elevs svårigheter.

Relationellt och kategoriskt perspektiv

Relationellt perspektiv:

Svårigheter uppstår i mötet mellan barn/elev och utbildningsmiljöns krav.

De problem som uppstår i mötet med omgivningen ska åtgärdas utifrån organisation, grupp och individnivå. Inom detta perspektiv ses barnet/eleven som en del av lärandekontexten.

Fokus ska läggas på stödjande åtgärder i förskolan/skolans verksamhet.

Kategoriskt perspektiv:

Detta perspektiv utgår från att individen är bärare av problemet. Diagnoser är centrala, synen på individen är utifrån ett medicinskt-psykologiskt perspektiv.

Fokus är att kompensera för de brister som individen bedöms att ha, detta för att tillhöra normen.

Barn i behov av särskilt stöd

Vad är det, och vem bestämmer det?

I föreliggande studie är begreppet barn i behov av särskilt stöd centralt och de formuleringsprocesser som synliggörs konstruerar barnet/eleven utifrån begreppen normalitet och avvikelse.

Utvecklingspsykologiska, neuropsykiatriska och medicinska termer används alltmer i dagens skola för att förstå barnet/eleven.

Kategoriseringsprocesser ges en framträdande roll.

Normalitet och avvikelse

Barnet/eleven mäts mot en norm.

Normen kan betraktas utifrån styrdokumentet.

Likaså utgör gruppen en norm.

Normalitet och avvikelse skiftar över tid genom att krav och mål förändras.

- Bedömningar
- Mättekniker
- Tester

Elevhälsa

Utifrån lagtexten ska det finnas tillgång till team bestående av medicinsk, psykologisk, psykosocial och specialpedagogisk kompetens.

kategorier

Dessa kategorier blev synliga i samtalen, och har gemensamt att de utgör meningsskapandet av barn i behov av särskilt stöd.

- Förklaringar till avvikelser
- Förhandling och omförhandling
- Att behandlas och bli en skolelev utifrån normen
- Vi och dem
- Undersökande
- Kartläggning, observation och möten
- Vi gör något i varje fall
- Tid

Förklaringar till avvikelser

För att finna förklaringar till beteenden sökes svar hos den enskilda individen och tar ofta stöd i utvecklingspsykologiskt perspektiv.

Hon är ju i puberteten

Gråten kan komma när som helst, det behöver inte vara kopplat till att det händer något utan det är nog tankar hon har

Jag trodde nog det lagt sig lite nu, för i år 8 har de oftast mognat lite grann

Förhandling och omförhandling

Elevhälsoteamets aktörer förhandlar och omförhandlar för att finna förklaringar till den bedömda avvikelser. I samtalen synliggörs en strävan att komma utanför det välkända, att finna förklaringar utanför den enskilda eleven. Frågor ställs om lärmiljön, men aktörerna stannar på individnivå.

Undrar varför han fungerar i hemkunskapen?

Där är de bara halvklass

Men hemkunskap kräver samarbete

Han kanske är praktiskt lagd

Att behandlas för att bli en skolelev utifrån normen

I olika sammanhang i samtalen synliggörs hur eleven ska behandlas för att återinföras till det som betraktas som normen.

Följande samtal visar hur eleven trots hjälpmedel inte når hela vägen.

Hon lyssnar på talböcker, då har hon lättare att ta till sig

Jag tror ändå att hon har svårigheter att förstå det hon lyssnar till

Det räcker inte hela riktigt hela vägen

Normen i denna samtalssekvens utgörs av kunskapskraven.

Vi och dem

I samtalen synliggörs skillnader mellan de som finns i elevhälsoteamet och de som finns utanför. Elevhälsan konstruerar en diskursiv praktik genom det meningsskapande som görs inom den.

Det är ju faktiskt så för oss som sitter här är detta lite grann av en ventil, vi måste någonstans få uttrycka oss och säga saker

Detta citat sammanfattar flera andra citat under denna kategori.

Talet i elevhälsan konstruerar en gemensam makt gentemot något som finns utanför.

Undersökande

Aktörerna i elevhälsan undersöker utifrån den information som ärendet ger. En formuleringsarena tar form som stannar på individnivå. Frågorna och diskussionerna i elevhälsan håller sig inom ramen för det individuella.

Man funderar på om det hänt något eftersom han stirrar ut genom
fönstret och struntar i att arbeta

Är det här en pojke som tappat skolfotfästet

Hur har den här pojken varit tidigare

Det skulle kunna tänkas finnas begåvningsmässiga nedsättningar

Lösningförslag – kartläggning, observation och möte

Denna kategori är återkommande i alla samtal utifrån de ärenden som studien bygger på.

Kategorierna *undersökande* och *lösningförslag* är sammanlänkande, genom hur elevhälsan undersöker ärendet i samtalen, och därigenom inträder lösningförslag.

Kartlägga varje elev

Vi behöver titta på tidigare pedagogiska kartläggningar, att man verkligen kartlägger hur utsatt flickan känner sig

Vi kallar till ett nytt möte

Kartläggningarna har sin utgångspunkt på individnivå. Lösningarna tenderar att vara desamma, oavsett ärende.

Vi gör något i varje fall

Denna kategori visar förslag på handling som sker direkt utan behov av utredningar, observationer eller kartläggningar. "Detta gör vi sålänge" i väntan på något större.

Han kan komma till den frivilliga stödverksamheten, han kan få stöd där till att börja med

Tid

Denna kategori flyter in i *lösningförslag* och *förhandling och omförhandling*. Tiden förhandlas och står i konflikt till det uppdrag elevhälsan ska utföra.

Vi pratar om vilka insatser, vi pratar om att observera, prata med arbetslaget, göra nya kartläggningar, verkligheten är ju att vi har massor av annat i våra kalendrar som vi också ska göra, vad ska vi ta bort

Vi hinner inte, vi går vidare

Ja, vi provar detta och ser om det fungerar, sen nästa ärende

Det framträder i förhandlingarna om tiden en strävan mot något annat som ej uttrycks.

Vad konstruerar företeelsen barn i behov av särskilt stöd?

- Förklaringsmodeller till avvikelser
- Att bli behandlad
- Vi och dem
- Förberedelse till handling

I samtalen framträder meningsskapande om *barn i behov av särskilt stöd*. Analyserna visar den formuleringsprocess som anger riktning och oftast vidmakthåller det välkända och konstruerar eleven som bärare av svårigheter, således stannar språket och talet på individnivå, trots att det finns en strävan efter något annat som uttrycks

att våga tänka nytt

Diskussionerna synliggör hur det kategoriska perspektivet är dominerande genom de begrepp som väljs för att beskriva svårigheter, framför de begrepp som väljs bort.

I samtalen visas hur begreppet barn i behov av särskilt stöd framträder genom att avvikelser definieras.

Ålder som måttstock för vissa beteenden.

ADHD

Läs- och skrivsvårigheter

”Svag elev”

När avvikelserna är definierade träder behandlingen in.

Träning i socialt umgänge

Komma ikapp sina kamrater

Stöd i studieteknik

Talböcker

Stödverksamhet

Flertal studier visar hur utvecklingspsykologiska termer används för att kategorisera barnet, och hur barnet själv bedöms som bärare och ansvarig för dessa svårigheter.

Därefter ska barnet korrigeras mot gällande norm och mer sällan diskuteras lärmiljöns betydelse (Isaksson, 2008; Lutz, 2009; Persson, 2008).

- Den makt som synliggörs är i form av ”vi och dem”, och kan betraktas utifrån en expertgrupp som givits redskap för differentiering och styrning utifrån lagtexter. Det är den officiella makten som dikterar villkoren för expertgruppen.
- Den ”sanning” som synliggörs svarar mot lagtexter och styrdokument, och skapar mening åt barn i behov av särskilt stöd och begränsar möjligheterna till andra samtal. Trots att viljan till en annan ”sanning” synliggörs.
- Barn i behov av särskilt stöd konstrueras i de yttranden som sägs, eller inte sägs.

Likaså konstruerar förberedelse till handling barn i behov av särskilt stöd, genom de frågor som ställs med fokus på det enskilda barnet – det är något som ska "rättas till".

Resultatet blir kartläggningar av det enskilda barnet. Ytterst sällan diskuteras hur den pedagogiska verksamheten ska utvecklas.

- I ljuset av kunskapskraven framträder normen och synliggör normalitet och avvikelse.
- Svaren för avvikelsen söks inom utvecklingspsykologiskt perspektiv, samtalen hamnar inom ramen för biologiska och socioemotionella avvikelser.
- Den övervakning som elevhälsan formulerar, sker i form av kartläggningar och observationer för att sammanfattas i möten. Samtidigt synliggörs ad hoc-lösningar.

Systemet producerar och reproducerar vartannat

Genom att ju mer stringenta styrdokumenterna är, desto fler barn i behov av särskilt stöd produceras, eftersom normen utgörs av styrdokumenterna.

Utbildningspolitiken skapar de professioner som behövs för att tjäna det normativa syftet med styrdokumenterna, men då måste det också skapas individer för att åtnjuta det stöd som elevhälsan blivit ålagd att ge.

Sist.....

I studien framträder mönster av att:

Tänka nytt, göra något utanför boxen

Men blir endast ord. Styrningen i form av lagtexter och styrdokument utgör grunden för arbetet.....tiden finns ej för det relationella perspektivet.....men viljan finns!

Ja, men vad är det egentligen vi säger när vi sitter här inne, vad är det vi säger, nu är det ju bakom lykta dörrar och det kanske inte är bra det heller, men faktiskt, vad är det vi säger? För hur vi uttrycker oss, det tar vi med oss när vi möter pedagogerna (samtal i elevhälsan, 2014).